

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОДІЙ 1517–1528 РОКІВ У БРАУНШВЕЙЗІ

Досліджуючи таке багатопланове явище, як Реформація в Німеччині, видається за доцільне перш за все визначити його хронологічні рамки і періодизацію. Це дозволяє встановити моменти якісних змін – зокрема, у складі учасників євангелічного руху, у методах їхніх дій, у реакції влади на ці події. Те ж саме стосується Реформації в кожній окремій території чи місті Німеччини, зокрема, у Брауншвейзі.

Проведення Реформації у Брауншвейзі неодноразово привертало увагу дослідників. Однак здебільшого до неї зверталися у зв'язку із прийняттям Брауншвейзького церковного статуту 1528 р. Якщо історики звертали увагу на події в місті до цього часу [1–7], вони беззастережно визначали їх як “ранню Реформацію”, не уточнюючи зміст цього поняття. При цьому питання початку Реформації у Брауншвейзі викликало деякі розходження. В.Юнке відніс його до 1517 р., традиційно пов'язуючи початок Реформації з “95 тезами” Лютера і простежуючи їх вплив на Брауншвейг [3, S.66]; В.Шпісс – до 1521 р., включаючи до масових виступів проти католицького культу в ряді міст Німеччини події у Брауншвейзі [1, S.48]; Г.Ціммерманн обрав за вихідний пункт Реформації в цьому регіоні 1528 р. – дату прийняття Брауншвейзького церковного статуту [7, S.36–39].

Але періодизацією ранньої Реформації у Брауншвейзі дослідники, по суті, не займались. Подібну спробу здійснив лише О.Мерке, який визначив чотири періоди Реформації в місті: період “замкненої” циркуляція ідей Реформації всередині окремих соціальних груп; період початку “відкритої” Реформації, що впливала на свідомість усього населення; період дії “бюргерських комісій”, що вели переговори з Радою для реалізації євангелічних ідей; період проведення Реформації Радою міста [4, S.174]. Нам видається, що періодизація, запропонована Мерке, потребує суттєвих уточнень. Основною проблемою його

дослідження була не стільки Реформація як така, а ставлення до неї міської Ради стосовно неї. Крім того, виділивши етапи змін позицій Ради, Мерке утримався від визначення кульмінаційних пунктів євангелічного руху. Реформацію в місті він характеризував як процес еволюційних змін.

Тому основні задачі даної статті – схарактеризувати події раннього євангелічного руху в місті і на підставі цього дати періодизацію цих подій. Для вирішення цих завдань слід розмежувати поняття “Реформація” і “поширення ідей Реформації”. Друге явище, дійсно, почало проявлятися у Брауншвейзі невдовзі після виступу Лютера з “95 тезами”. Однак ознайомлення з новим ученням не означає його автоматичної реалізації. Справжня Реформація має ряд характерних ознак: розрив з центральною організацією середньовічної Католицької Церкви – папським Римом; заперечення догматики і культу середньовічного католицизму і теоретичне обґрунтування конфесійних основ і структури нових релігійних організацій; створення незалежних від Рима національних або регіональних релігійних організацій [8, с.258–259]. Ці загальні положення придатні і для оцінки подій 1517–1528 рр. у Брауншвейзі.

Уже в 1518 р. перші твори Лютера, що критикували зловживання Католицької Церкви, почали поширюватися у Брауншвейзі. Їх публікував місцевий друкар Ганс Дорн [9, S.40]. Так, лютерівська “Проповідь про відпущення гріхів і милість” з’явилася в місті навесні 1518 р. Тоді ж її прочитав Готтшалк Крузе, в той час – монах бенедиктинського монастиря св. Егідія [10, S.102]. Безпосереднє ознайомлення з ідеями Лютера різко змінило шлях молодого монаха. Він продовжив свою освіту, обравши з цією метою центр поширення нових ідей. 17 жовтня 1521 р. Крузе у Віттенберзькому університеті було присуджено ступінь бакалавра теології. Наприкінці цього року він повернувся до Брауншвейга і почав читання лекцій про Євангеліє [10, S.105]. Вони призначалися для послухників і молодих монахів, однак їх швидко почали відвідувати освічені бюргери і священнослужителі міських церков. В. Шпісс розглядає цей момент як початковий пункт реформаторського руху у

Брауншвейзі [1, S.48]. Крузе виступав із проповідями і в селищі Фолькмароде. Ця діяльність викликала гнів як у вищого духовенства – в особі Йоганна Блекера, декана штифта св. Власія, так і у брауншвейг-вольфенбюттельського герцога Генріха Молодшого. В січні 1522 р. Крузе довелося залишити Брауншвейг. Він вирушив до Віттенберга, проте за рік повернувся до Брауншвейга і розпочав читання лекцій про Послання до Римлян. Їх відвідував абат монастиря св. Егідія Дитріх Кох, а також духовенство і миряни. Остання обставина дала привід противникам Крузе звинуватити його в організації єретичної школи. Уникнувши арешту герцогськими рейтарами, Крузе знову змушений був залишити рідне місто, цього разу – до кінця життя (він помер у 1540 г.).

Виникає запитання: чи можна оцінювати проповіді Готтшалка Крузе у Брауншвейзі як початок Реформації? Для відповіді слід перш за все звернути увагу на їхню тривалість. У першому випадку вони продовжувались менш ніж місяць: уже 2 січня 1522 р. ландтаг у Зальцдалумі ухвалив, що герцог Генріх як покровитель монастирів не бажає терпіти виступів Крузе у своїй землі [2, S.28]. Повторне перебування Крузе у Брауншвейзі тривало з середини лютого до 19 березня 1523 р. [10, S.107]. Отже, тривалість виступів Крузе була вельми короткою. Перетворень у церковному житті міста після них не спостерігалось. Тому говорити про виступи Крузе як про “початок Реформації” не можна. На наш погляд, головний їх результат – це не прямий, але опосередкований вплив. Особисто Крузе контактував із порівняно нечисленною аудиторією, однак дехто з його слухачів пізніше взяв участь у поширенні нових ідей (пріор Герман Бокхайстер, абат Дитріх Кох, учитель Ніколай Децій) [10, S.108–109].

Поряд із цим у Брауншвейзі виник гурток інтелігенції, що групувалася навколо міського лікаря Евриція Корда. Туди входили, зокрема, ректор школи св. Мартіна Йоганн Лафферд, юрист Генріх Штаппензен і синдик Левін фон Емден [4, S.177]. Це свідчить про зростання популярності ідей Реформації у Брауншвейзі, однак не доводить, що вони набули масової підтримки серед

населення і, отже, що Реформація вже здійснювалася. Для цього нові ідеї мали сприйнятися масою бюргерів, а не вузькою групою найбільш освічених людей; найважливішим же показником цього сприйняття є рух, спрямований на перетворення церковного життя. Подібного ще не спостерігалось – тому і 1523 рік також не видається переконливою датою початку Реформації у Брауншвейзі.

Світогляд Корда, про який можна судити за листами й епіграмами, був характерний для гуманіста пізнього середньовіччя. Корд іронізує над малоосвіченими бюргерами. За його сумним зауваженням, “єдиний засіб поширити серед городян Євангеліє – підмішати його до їх пива; гірких ліків, якими є Євангеліє, вони пити не бажають” [цит.за: 2, S.33]. Проте особисто він не пропонував бюргерам цих “гірких ліків”, надаючи перевагу обговоренню подібних проблем з нечисленними однодумцями. Корд не шукав способів змінити сучасне йому суспільство. У Брауншвейзі Корд працював в 1523–1525 рр.; надалі переїхав до Марбурга, а згодом – до Бремена, де й помер у 1535 р.

Значно більше значення для поширення євангелічних ідей мали “летючі листки”. Про їх поширення у Брауншвейзі свідчив Еврицій Корд в листі від 24 червня 1524 р.: “[Тут] поширюються “летючі листки” проти священиків; можливо, це – провісники майбутніх заворушень” [цит.за: 2, S.33]. Окрім того, нові ідеї поширювались завдяки усній пропаганді. Хроніка зафіксувала прибуття до міста мандрівних підмайстрів із Саксонії, які “довго працювали тут; вони співали духовні пісні і привозили з собою лютеранські книги” [цит.за: 5, S.95]. Слід також відзначити, що в 1515–1528 рр. у Віттенберзькому університеті навчалися 37 студентів із Брауншвейга [11, S.34]. Студенти, навчаючись у Віттенберзі, згодом пропагували ідеї Реформації в інших територіях [12, S.90].

“Летючі листки” й усна агітація сприяли перетворенню мешканців Брауншвейга на учасників євангелічного руху. Влітку 1524 р. у Брауншвейзі відбувся диспут – перше відкрите обговорення питань про вшанування святих і

Причастя. Францисканець Рунге і домініканець Людер обстоювали непорушність принципів середньовічного католицизму [2, S.33]. Проте багато з бюргерів підтримали ідеї Лютера щодо відмови від паломництва до “святих місць” і права мирян причащатися під двома видами.

Окрім диспутів, середина 20-х рр. XVI ст. примітна ще одним новим для Брауншвейга явищем – поширенням євангелічної проповіді, орієнтованої на бюргерство. Разом з тим позиції прибічників Католицької Церкви не були остаточно втрачені. Тут, зокрема, активно діяв уже згаданий францисканець Рунге. А в 1526 р. “Союз кліру” (об’єднання вищого духовенства церков та монастирів Брауншвейга), що діяв за підтримки консервативної більшості в міській Раді, заборонив проповідникам запроваджувати будь-які зміни богослужіння під загрозою звільнення з посади [13, S.9]. Заборона стосувалася і продажу “лютеранських” творів [4, S.183]. Очевидно, цю санкцію слід розглядати як реакцію не на поодинокі випадки, а на поширене явище – настільки поширене, що поодинці або церковна або світська влада впоратися з ним не могли.

Серед парафіяльного духовенства Брауншвейга одним із перших проти догм католицизму виступив священик церкви св. Ульріха Гросскопф, який підтримав на диспуті 1524 р. ідеї Лютера. Це стало причиною його вигнання з міста. У 1525 р. капелан Гротеваль виступив у парафіяльній церкві св. Мартіна з критикою дотримання обітниці посту [2, S.34]. В 1526 р., незважаючи на заборону, у церквах виконувалися німецькі духовні співи; того ж року пасхальне богослужіння також відбулося німецькою мовою [14, S.34].

Окремі виступи прибічників Реформації, знаходячи відгук серед бюргерів, переростали в більш масштабний рух. І якщо з окремими противниками церковна влада ще могла упоратися, то подолати масову опозицію в середовищі бюргерства вона не могла – хоча й намагалася продовжувати традиційну політику заборон і обмежень. Восени 1527 р. у парафіяльних церквах Брауншвейга діяло вісім євангелічних проповідників [2,

S.38]. Вони зверталися до аудиторії, яка вже сприйняла і почала відстоювати ідеї Реформації; ця підтримка сприяла більшій рішучості проповідників. Так, Генріх Лампе і Йоганн Ольдендорп перед Різдом 1527 р. здійснили обряд Хрещення німецькою мовою і причастили прихожан під обома видами [2, S.40].

Проте вище духовенство не бажало визнати фактичну втрату свого впливу в місті. Оскільки “Союз кліру” вже не міг контролювати ситуацію в Брауншвейзі, до справи втрутилися ієрархи Католицької Церкви. 2 січня 1528 р. Рада отримала вказівку архієпископа Альбрехта: “Нам стало відомо, що дехто вперто проповідує у вашому місті нове заборонене вчення і поширює його серед усього народу; насмілюються також заводити багато нововведень і змін богослужіння... Оскільки це вчення уже багато років визнане і засуджене святими християнськими Соборами як єретичне; оскільки імператор на останньому рейхстагу у Вормсі за згоди представників станів видав мандати й укази, щоб ніхто не проповідував його, то ми нагадуємо про те, щоб Ви ні в якому разі не дозволяли поширювати засуджене нове вчення” [цит.за: 2, S.42].

Однак вплив цього листа виявився тимчасовим. Під впливом протестів архієпископа Рада погодилася на запрошення ученого теолога. Однак це не означало реального підкорення наказу архієпископа. По-перше, в самій Раді вже склалося угруповання прибічників Лютера, яке очолив міський синдик Левін фон Емден [14, S.34]. По-друге, на цей час общини заявили про свої вимоги. Їх сформулював юрист Аутор Сандер: впровадження лютеранської проповіді, відповідність Причастя Євангелію, усунення ряду зловживань, запрошення до міста ученого проповідника [2, S.40].

Останню вимогу Рада здійснила раніш за інші. Можливо, згода на це була дана, щоб на випадок ворожих дій архієпископа вказати конкретного винуватця порушень, не пов'язаного безпосередньо з містом, але запрошеного згідно до попередніх вимог вищої влади. “Учений проповідник” був залучений із табору прибічників Реформації; ним став Генріх Вінкель – ліценціат теології зі Єни. 1 березня 1528 р. в церкві св. Мартіна відбулася його перша проповідь [15, S.15].

Проте систематизувати нововведення в церковному житті Брауншвейга і закріпити їх документально він не зміг. Його діяльність полягала у проповіді – тобто залишилася в рамках вже досягнутого мешканцями міста в попередні роки.

Єдиної відповіді на те, чому запрошення Вінкеля не дало значного результату, дослідники не дають. В.Юнке вважає, що “він виявився надто поблажливим” [14, S.34], однак не підкріплює цю думку конкретними прикладами “поблажливості” Вінкеля. Е.Якобс зазначає, що навесні 1528 р. “євангелічне віровчення в Німеччині ще не було загальноновизнаним” [15, S.15]. Але в загальнонімецькому масштабі ця ситуація зберігалася десятиріччями – між тим у Брауншвейзі становище змінилося вже протягом найближчих місяців.

З нашої точки зору, існувало декілька причин цієї невдачі. Перш за все, потрібно вказати на порівняно малий досвід практичних дій у Вінкеля; проводячи Реформацію в Хальберштадті в 1526 р., він не зустрів серйозної протидії міської Ради [15, S.12]. До запрошення до Брауншвейга йому не доводилося діяти в атмосфері гострої ідейної боротьби, відчуваючи тиск з боку церковної і світської влади. Недостатній авторитет Вінкеля для мешканців Брауншвейга міг бути пов’язаний і з тією обставиною, що він на той час не був широко відомий як в цьому місті, так і за його межами. Крім того, Рада не визначила офіційний статус “ученого проповідника”; фактично він діяв як гість, запрошений для читання лекцій і проповідей, а не як реформатор, який прагнув ствердити нововведення законодавчим шляхом. Ця мета не була сформульована – а без подібного документу розвиток євангелічного руху наражався на серйозні перешкоди.

Усвідомивши, що запрошений теолог навряд чи зможе сам-один перетворити церковний устрій, міське населення виступило з власними ініціативами. У березні 1528 р. було висунуто ряд проектів Реформації. Рада міста – після зустрічі з представниками гільдій і міських общин 11 березня 1528

р. – запропонувала “Статут”, що складався з 18 пунктів [2, S.44–45]. Програма реформ була висунута і мешканцями одного з районів Брауншвейга – Хагена [2, S.50–52].

Найбільш помітним досягненням програми Ради було визнання “справжнього Євангелія” як основи проповіді. Проповідники мали відправляти богослужіння і в монастирях – за згоди їх керівництва [2, S.46]. “Статут Ради” допускав причащення мирян під двома видами, але і причащення під одним видом не заборонялось; двоїстість зберігалася і в трактуванні Таїнстві Хрещення: дозволялися і “Чин Хрещення” Лютера, і “Чин Хрещення” Римсько-Католицької Церкви [2, S.46]. Компромісний характер цього проекту виявився й у визнанні існування монастирів.

Одною з головних проблем церковного життя у Брауншвейзі кінця 20-х рр. XVI ст. був “штурм ікон” [16, S.24]. “Статут Ради” передбачав вилучення ікон і статуй із церков, однак не збирався негайно робити це, зауваживши: будь-яка самовільна дія із застосуванням насильства буде розглядатися як виступ проти цього статуту і відповідно – каратися владою [2, S.46–47]. Це – лише один прояв прагнення Ради обмежити ініціативу бюргерів у здійсненні Реформації. Для доповнень “Статуту...” потрібні були згода голови гільдії або звернення до Ради керівництва общини. Стихійні зібрання городян “Статут...” забороняв. Санкції – до усунення зі своєї посади – за “невідповідні їхній службі висловлювання” могли застосовуватися і до проповідників [2, S.47]. Очевидно, що таке формулювання підкоряло їх світській владі. Проблем же міського життя, не пов’язаних з церковними справами, “Статут Ради” взагалі не розглядав. Він лише визнавав деякі наявні зміни, але не пропонував нових.

Слабка увага програми Ради до соціальних проблем не могла задовольнити маси бюргерства. 13 березня 1528 р. гільдії і общини Брауншвейга вручили Раді свої варіанти зауважень і доповнень до запропонованого проекту. Найбільш розгорнутий перелік доповнень подала община Хагена. Цей документ стосувався деяких важливих проблем, яких

проект Ради не розглядав. Так, перший пункт передбачав організацію т.зв. “спільної каси” з метою “запобігати бідності” [2, S.50]. Управління нею покладалося на виборних осіб, які представляли міську Раду, гільдії і общини. Суттєвими доповненнями були також право общини – нарівні з Радою – усувати проповідника з посади, якщо його дії не відповідають Євангелію; турбота про залучення до шкіл компетентних вчителів; питання оплати праці проповідників; вимога дозволити духовенству укладати шлюб [2, S.51–52].

На відміну від “Статуту Ради”, програма общини Хагена відстоювала соціальні інтереси бюргерства. Для затвердження подібних рішень необхідно було створити документ загальноміського масштабу. В принципі ж протистояти волі більшості бюргерства міська влада не наважувалася.

Періодизація, запропонована Мерке, який виділив діяльність “бюргерських комісій” в особливий етап, що передував “Реформації Ради”, видається недостатньо обґрунтованою. На початку вимоги бюргерів відносно перетворення Церкви висувалися стихійно. Лише в лютому 1528 р. общини висунули їх організовано – однак і Рада менш ніж за місяць відгукнулася на них своїм проектом Реформації, який вплинув на нові програми общин. Отже, дія “бюргерських комісій” і “Реформація Ради” – явища взаємопов’язані і деякою мірою синхронні. Тому доцільніше розглядати їх в межах одного періоду.

Оцінювати події у Брауншвейзі 1517–1528 рр. слід перш за все за їх результатами. Невдачі виступів Крузе, Корда, а також місії Вінкеля не дозволяють говорити про “успішний шлях” Реформації в Брауншвейзі до початку 1528 р. Висновок про те, що Нижня Саксонія не висунула самобутньої форми реформаторської теології [17, S.235], лише констатує результат без пояснення його причин. Вони в кожній ситуації були різні: проповідь зіткнулася з недостатньо підготованою аудиторією за різкої протидії церковної і світської влади (Крузе); нові ідеї поширювалися у вузькому колі освічених слухачів (Корд); не досить високим був авторитет проповідника (Вінкель). Але, незважаючи на поразки окремих прибічників Реформації, її ідеї поступово

сприймалися все більш широкими колами населення – перш за все внаслідок проповіді нижчого духовенства. Навесні 1528 р. більшість населення Брауншвейга була солідарною у прагненні провести в місті широкомасштабні реформи – як церковного життя, так і інших сфер. Однак єдності у виборі шляхів не було. В цій ситуації “третейським суддею” могла стати людина, незалежна від окремих міських угруповань і водночас – достатньо авторитетна для всіх них. У цій якості до Брауншвейга був запрошений Йоганн Бугенхаген.

Тому правомірно розглядати прийняття церковного статуту 1528 р., розробленого Бугенхагеном, як рубіж, що відокремлює один етап євангелічного руху у Брауншвейзі від іншого. Саме з цього моменту ідеї Реформації остаточно запанували над попередніми догмами Католицької Церкви. Для подій 1517–1528 рр., що передували цьому моменту, ми пропонуємо таку періодизацію: 1)1517–1521 рр. – ознайомлення окремих представників духовенства і бюргерства Брауншвейга з лютерівськими ідеями; 2)1522–1523 рр. – поширення цих ідей серед найбільш освічених городян – «інтелектуальний» євангелічний рух; 3)1524–1526 рр. – початок релігійних диспутів і євангелічної проповіді – поступове прилучення до євангелічних ідей мас бюргерства; 4)1527–1528 рр. – перші нововведення у церковному житті і програми більш масштабних його перетворень. Термін “рання Реформація”, на наш погляд, доречно застосовувати саме до останнього періоду, оскільки в цей час розпочалася реалізація висунутих раніше ідей. В цілому ці чотири періоди складають перший етап євангелічного руху у Брауншвейзі. Прийняття ж церковного статуту, підкреслимо ще раз, правомірно розглядати саме як рубіж у розвитку Реформації, а не як її початок. Не Брауншвейзький статут викликав Реформацію в місті – навпаки, Реформація, охопивши населення міста, поставила вимогу розробки і прийняття цього документу для проведення в місті масштабних перетворень суспільного життя на засадах євангелізму.

Література

- 1.Spieß W. Geschichte der Stadt Braunschweig im Nachmittelalter vom Ausgang des Mittelalters bis zum Ende der Stadtfreiheit (1491-1671). Bd. 1. – Braunschweig, 1966.
- 2.Jürgens K. Die Reformation in der Stadt Braunschweig von den Anfängen bis zur Annahme der Kirchenordnung // Die Reformation in der Stadt Braunschweig. 1528–1978. – Braunschweig, 1978. – S.25–70.
- 3.Jünke W.A. Luther und die Stadt Braunschweig 1517-1546 // Braunschweigisches Heimat. Bd. 69. 1983. – S.66–78.
- 4.Mörke O. Rat und Bürger in der Reformation. Soziale Gruppen und kirchlicher Wandel in den welfischen Hansestädten Lüneburg, Braunschweig und Göttingen. – Hildesheim, 1983.
- 5.Bräuer S. Der Beginn der Reformation in Braunschweig. Historiographische Tradition und Quellenbefund // Braunschweigisches Jahrbuch. Bd.75. 1994. – S.85–116.
- 6.Krumwiede H.-W. Kirchengeschichte Niedersachsens. Teilband 1. – Göttingen, 1995.
- 7.Zimmermann G. Johannes Bugenhagen, der Reformator Braunschweigs // Braunschweigisches Heimat. Bd. 64. 1978. – S.33–40.
- 8.Голубкин Ю.А. Из любви к истине // Лютер М. Время молчания прошло. – Харьков, 1994. – С.227–332.
- 9.Moderhack R. Braunschweig – das Bild der Stadt in 900 Jahren. Bd.1. Braunschweigs Stadtgeschichte. – Braunschweig, 1985.
- 10.Lange B.D. Gottschalk Kruse in seiner Bedeutung für die Reformation in der Stadt Braunschweig und im Fürstentum Lüneburg // Jahrbuch der Gesellschaft für niedersächsische Kirchengeschichte. Bd. 56. 1958. – S.97–149.
- 11.Krumwiede H.-W. Vom reformatorischen Glauben Luthers zur Orthodoxie // Jahrbuch der Gesellschaft für niedersächsische Kirchengeschichte. Bd. 53. 1955. – S.33–48.
- 12.Mau R. Evangelische Bewegung und frühe Reformation 1521 bis 1532. – Leipzig, 2000.
- 13.Geschichte Niedersachsens. Bd.3, Teil 2. – Hildesheim, 1983.
14. Jünke W.A. Vor 450 Jahren: Bugenhagen in St. Ulrici // Braunschweiger Kalender. 1978. – Braunschweig, 1977. – S.32–36.
- 15.Jacobs E. Heinrich Winckel und die Reformation im südlichen Niedersachsen. – Halle, 1896.
- 16.Wandersleb M. Luthertum und Bilderfrage im Fürstentum Braunschweig-Wolfenbüttel und in der Stadt Braunschweig im Reformationsjahrhundert // Jahrbuch der Gesellschaft für

niedersächsische Kirchengeschichte. Bd. 67. 1969. – S.24–90. 17.Methodisches Handbuch für Heimatforschung in Niedersachsen. – Hildesheim, 1965.

Резюме: С.А. Каріков “До характеристики подій 1517–1528 років у Брауншвейзі”

У статті розглянуті події початкового етапу євангелічного руху у Брауншвейзі: перші виступи прибічників Лютера та їх переслідування, релігійні диспути і проповіді, бюргерські проекти Реформації. Автор виділяє чотири періоди цих подій і об’єднує їх в перший етап євангелічного руху в місті. Разом із тим заперечується традиційне безумовне визначення подій до 1528 р. як “ранньої Реформації”.

Ключові поняття

Реформація; церква; духовенство; проповідь; проповідник; бюргер; богослужіння; парафіяльний; влада; Рада міста.

Summary: S.A. Karikov “To the characteristic of events 1517–1528 in Brunswick”

The article deals with events of the first stage of evangelical movement in Brunswick such as: the first speeches of Luther’s supporters and persecutions of them, the religious disputes and homilies, the Reformation’s projects of burgesses. The author distinguishes four periods of these events and unites them in the first stage of evangelical movement in the city. At the same time the traditional categorical definition of the events before 1528 as “early Reformation” is disputed.

Key words

Reformation; church; clergy; homily; predicant; burgess; liturgy; parochial; authority; city council.